

О. ОЛЕСЬ

АЙСТРИ

ВИБРАНІ

ПОЕЗІЇ

Олександр Олесь
(Фото зроблене в Будапешті 1918 р.)

А Й С Т Р И

Редактор видання
Теодор Курніта

Обкладинка роботи місяця
Я. Гніздовського

О. О Л Е С Ь

А Й С Т Р И

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

Передмова

Володимира Державина

ЧІКАГО

Накладом Об'єднання Американсько-Українських
Ветеринарних Лікарів

1954

Олександрові Кандибі-Олесеві,
видатному лірикові, бардові
українського національного
відродження 1917—1920 років,
українському ветеринарному
лікареві, у жалобне 10-ліття
з дня Його смерті, замість сві-
жих квітів на Його незабутню
могилу на чужій, далекій землі.

**Об'єднання
Американсько-Українських
Ветеринарних Лікарів**

СПІВЕЦЬ ШЛЯХЕТНИХ ПОЧУТТІВ І НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО ПАТРІОТИЗМУ

До десятої річниці смерті О. Олеся

(1944 — 22. VII. — 1954)

Схід сонця зустріти я вийшов у поле
І став на коліна до сходу.
Привіт тобі, Сонце! Привіт тобі, Воле,
Від серця мого і народу!

О. Олесь

Насьогодні, 75 років по народженні (6. грудня 1878) і 10 років по смерті О. Олеся, за цивільним ім'ям — Олександра Кацдиби, вже можна з чималою певністю визначити, що саме з його поетичної творчості незмінно лишається і — гадаємо — вже назавжди залишиться непроминушим надбанням цілого українського письменства.

За життя О. Олесь користувався насамперед із загальноновизнаного становища чільного поета українського так званого „модернізму“ (пізніше ту літературну школу схильні були ототожнювати з символізмом — без достатніх, як побачимо далі, підстав). Це так і було — тільки ж якраз не в цьому полягали Олесеві найвищі поетичні осяги. Можна навіть радше сказати, що навпаки — з „модернізмом“ були істотно пов'язані самі лише ті складники поетичної творчості й літературної діяльності О. Олеся, які згодом виявились історично скороминущими і артистично другорядними. Проте, щоб виявити це, мусимо спершу стисло застановитись на основних ознаках тієї школи поетів-модерністів.

Тій школі дев'ятсотих і дев'ятсот десятих років ішлося, в основному, не про що інше, як про те, щоб

запровадити в поезії т. зв. імпресіоністичний стиль — той самий, що його дещо раніше **М. Коцюбинський** блискуче започаткував в українській белетристичній прозі. Відштовхуючись від попередніх літературних традицій, поети-модерністи намагались меншою мірою зображати „реальну дійсність“ або викладати в віршованій формі свої ідеї та переконання, а більшою мірою і в безпосередніший спосіб надавати словесного виразу власним почуттям, емоціям, суб'єктивним переживанням. Відповідно до цього, вони прагнули більшого індивідуалізму в світогляді, тоншого естетизму в мистецькому сприйманні, ширшого діапазону душевного й духового життя, аніж це дозволяла та практикувала шаблонізована „реалістична“ тематика народницького письменства, яке — попри поодинокі, та й не надто зрозумілі своїм сучасникам, величні поетичні осяги **Івана Франка** й **Лесі Українки** — вимагало від поета, в першу чергу, корисних для суспільства повчань, цебто досить таки прозаїчного моралізаторства, або ж у сотий раз переспівувало традиційні мотиви народної пісенної лірики, вже не спромагаючись підносити її певною мірою анахро-хронічну (як на початок 20. сторіччя) образність на таку мистецьку височину, як це попереду зробили були **Тарас Шевченко**, **П. Куліш**, **О. Ю. Федькович**. Молоді західноукраїнські поети, що об'єднались на початку дев'ятсотих років у характері літературної групи „Молода Муза“ та навколо неї — **П. Карманський**, **В. Пачовський**, почасти **Б. Лепкий** і **В. Щурат** — і рівно ж їх наддніпрянські однодумці, як от **Микола Вороний**, **Григорій Чупринка**, **Агатангел Кримський**, претендували в своїй поезії на більшу свободу творчості, на право не лише описувати та повчати, але й мріяти, висловлювати свої суб'єктивні враження, нарешті також — культивувати занехаяну та почасти спрimitизовану в народницькій поезії красу мистецького слова.

Суттю своєю, поезія тих „модерністів“ становила певне наближення до романтичного світогляду, проте ненадто чітко усвідомлене і ще менш чітко здійснюване

в самій літературній творчості. Фактично всі ці шукання лишались радше декларативними, ніж творчими, більшою мірою щирими, ніж серйозними. Спроби ідейно та артистично орієнтуватись на ігноровані попереднім народницьким письменством модерніші течії західноєвропейської літератури — зокрема на імпресіонізм і пізніший символізм — значною мірою знецінювались тим прикритим, проте безперечним фактом, що все те нове потрапляло до українських „модерністів“ не безпосередньо з Західної Європи, а „з третіх рук“ — через посередництво російського (а в Західній Україні — польського) письменства і, втративши свою свіжість, природно набувало деякого присмаку провінційності. Фактично поети-модерністи провадили велику підготовчу працю щодо розширення ідейного й мистецького виднокола української поезії, але здебільшого ще не спробували належно втілити свої засадничі надбання у власних віршах. Вони безперечно піднесли на доти небувалий рівень легкості і гнучкості українського віршу, зробили його значно різноманітнішим і граційнішим, проте заплатили за це поглядною легковажністю ідейного змісту, деякою поверховістю та наївністю суб'єктивних думок і почуттів, яка незрідка справляє в їхній — до того ж пребагатій на самоповторювання — віршованій творчості певне враження примітивності, зокрема при порівнянні з пересиченими глибокою ідейністю й шляхетним почуттям поетичними шедеврами Ів. Франка й Лесі Українки, що завершили були собою попередню добу українського письменства.

Багато в чому вірші О. Олеса засадничче не відрізняються, під цим кутом зору, від поезії решти „модерністів“. Коли він з несподіваним захопленням висловлює свою щирю радість із приводу тих чи тих явищ і видовищ природи, як от, наприклад:

Сонце на обрії, ранок встає —
Браття, вставайте,
Сонце стривайте:
Ранок встає!...

— то це звучить свіже, невимушено, на перший раз — навіть оригінально, але чогось глибшого в собі не містить. Щоправда, Олесь часто-густо асоціоє подібні описи природи з відповідними мотивами національно-громадського патріотизму, наприклад:

Час горіння . . . Час світання,
О, який прекрасний час!
Криком щастя і змагання
Україна кличе нас!

— і це дає привід говорити про символічний характер його образности, тим більше, що деякі твори Олесеви були задумані, як суто символічні — зокрема драматична поема „По дорозі в казку“. Проте, лишаючи осторонь дуже дискусійне питання, чи поетичні образи в Олеса є справжніми символами, а чи алегоріями — мусимо рішуче ствердити, що мистецька вартість Олесевої поезії якнайменше залежить від отієї „символічності“. Отак, наприклад, в одному з найвідоміших і найпопулярніших віршів Олесевих „Айстри“ літературна критика схильна вбачати символічний, зокрема політичний, сенс: мовляв, поет висловив у ньому своє розчарування з перемоги царату над революційно-визвольними змаганнями 1905 року. Можливо, що хотів висловити — але невже це абиякою мірою визначає мистецьку вартість цього зразкового романсу, який фактично містить лише суб'єктивний смуток із приводу скороминущості життя природи, втілений у елегантний, проте цілком загальний образ, що його вільно читачеві „застосувати“ до чого завгодно: адже мрії про „казку ясну, де квіти не в'януть“, є в цілому земному бутті однаково ілюзійні, однаково нездійсненні, за всякого тлумачення — або й без усякого спеціального тлумачення, до якого саме найкращі з Олесевих романсів фактично аж ніяк не надаються; порівняйте, приміром, прегарний і справедливо широковідомий вірш, що починається рядками:

Квітки любови розцвітають
Єдиний раз, єдиний раз . . .

Адже тут ні про який „захований“ сенс не може бути й мови, а хіба це абиякою мірою відбивається на артистичній вартості твору?

Дійсна заслуга О. Олеся перед українською поезією полягає не в отій трохи розпливчастій „символіці“ образів і, звичайно ж, не в його безперечній схильності до сентиментально-романтичної „туги заради туги“, але в тому, що він, як ніхто інший з його генерації та поетичної школи, спромігся надати українському віршеві витонченої музичної співучості, довівши до взірцевої досконалости жанр інтимно-ліричного романсу — жанр, який, за своєю природою, легко надається до шаблонізації і тому до ідейних і мистецьких верхів поетичної творчости звичайно не належить, а проте так само потребує й вимагає артистичного розроблення, як і всякий інший літературний жанр. Численні поезії Олеся були покладені на ноти, і численні з них на це заслуговували, бо українська поезія справді небагато містить віршів романсового типу, що своєю гармонійною милозвучністю та приглушено-мінорною мрійливістю так добре надавались би саме до мелодеклямацій, як численні з-поміж Олесе-вих. Зовсім інше питання — чи ми сьогодні ставимось до мелодеклямації взагалі і до всього з нею пов'язаного з таким самим захопленням, як це було за дев'ятсотих і дев'ятсот десятих років; але подібні історично зумовлені зміни літературного смаку ніколи не збігаються з об'єктивною мистецькою оцінкою.

Зрештою конче слід зазначити, що, лишаючись, під кутом зору суто артистичної досконалости, насамперед майстром романсової лірики, О. Олень чимало намагався поширити свій творчий діяпазон — почасти з значним успіхом. Якщо його аж незліченні (і навіть насьогодні лише частинно опубліковані) гумористично-сатиричні поезії повинні розглядатись лише як безпретенсійні принагідні жарти, а його ж таки вже на еміграції складена збірка „Минуле України в піснях“ хвибує на недостатню конкретну обізнаність з українською історією — хоч і зберігає певне позитивне значення в характері патріотично-

виховної лектури для юнацтва — то в галузі стилізаційного розроблення та використання народного пісенного фольклору О. Олесь спромагався подеколи досягти високого мистецького рівня, як от, наприклад, у широковідомій „веснянці“, що починається словами:

А вже красне сонечко
Припекло, припекло...

Рівно ж заслуговують на позитивну увагу Олесеві спроби літературного застосування західньоукраїнського фольклору — цикл ліричних поезій „На Зелених Горах“ і поема „Ніч в полонні“.

Проте всього цього, мабуть, не було б досить, щоб забезпечити О. Олесеві почесне звання чільного поета своєї доби. Безперечно, лірика **М. Філянського**, **А. Кримського**, **М. Славинського** була тонша й формально досконаліша за Олесеву; **Г. Чупринка** був деякий час поетом не менш популярним за Олеся — і то аж ніяк не випадково, проте саме Олесеві судилося відіграти велику національно-історичну роль, якої інші поети його генерації та школи або свідомо уникали, або ж — як саме розстріляний більшовиками **Г. Чуїринка** — були позбавлені через свій передчасний і трагічний скін.

Почавши друкуватися ще 1903 р., О. Олесь досяг загального визнання своєю ліричною збіркою „З журбою радість обнялась“ 1907 р. — і це річ не випадкова: громадсько-політична поезія Олеся є величезною мірою позначена настроями й мотивами революції 1905 року, а пізніше — національно-визвольних збройних змагань 1917 до 1921 років; вона найяскравіше висловлює думки й почуття переважної більшості національно-свідомого українського суспільства тих часів, і рівно ж на еміграції Олесева муза лишилась речником того покоління, яке створило і намагалося врятувати Українську Народню Республіку. Не все в цій — просякненій щирим національно-державницьким патріотизмом — громадсько-політичній поезії є для нас насьогодні безпосередньо зрозумілим. Не доводиться заперечувати, що, поділяючи па-

тріотичний запал українства дев'ятсотих і дев'ятсот десятих років, О. Олесь рівно ж поділяв і його далекоюжні ілюзії (він взагалі радше поділяв настрої свого оточення, аніж прагнув формувати їх): виплеканий підступною космополітично-нацифістською пропагандою наївний оптимізм, плутання національно-визвольних чинників і інтересів із соціальними, недоцінювання сил і спритності національного ворога, нехоть до чіткої політичної дії, навіть деяке партійницьке сектантство, яке пояснює собою поетове не скрізь приязне ставлення до відмінних від УНР національно-державницьких рухів на еміграції (що-правда, цього останнього Олесь за 30-их років поступово звільнився). А проте й читач молодшого еміграційного покоління, вихований на зразкових поетичних творах **О. Ольжича, О. Теліги, Ю. Липи, Ю. Клена, Є. Маланюка** та інших співців української національної державности, не зможе недоцінити беззастережний патріотизм поета, що привітав надхненням гимном відновлення Української Держави:

Живи, Україно, живи для краси,
Для сили, для щастя, для волі!...
Шуми, Україно, як рідні ліси,
Як вітер в широкому полі!

Поет, що склав на честь українського прапора най-величніший пов'язаний з ним заклик:

Синій, як небо, як день, золотий,
З неба і сонця наш прапор ясний.
Наш рідний прапор високо несім,
Хай він уславлений світить усім!

— лишився до кінця життя вірний цьому прапорові. Національно-патріотичне й безкомпромісове супроти московсько-советського окупанта становище, зайняте й збережене О. Олесем на еміграції, мало величезне виховне значення для національно-свідомої молоді, мало й поважне історичне значення для дальшого розвитку українського національного письменства; бо в особі та устами

Олеся відмовилась пактувати з большевизмом справжня літературна еліта попереднього двадцятиріччя, сама, сказати б, поетична совість його покоління — і це виявилось незрівняно важливішим за „радянське фільство“ Винниченка, Бобинського і Крушельницького, за поворот під советське ярмо Вороного або Самійленка. Попри всі тимчасові розчарування й депресії, О. Олесь лишився й на еміграції речником незламної волі до національно-державницької боротьби, сьогочасним Тиртеєм визвольного чину, що безнастанно нагадує нашій політичній еміграції про її великий обов'язок перед уярмленою Батьківщиною:

Нас ждуть, що знову ми прилинемо
На рідні села і міста,
Що ми ярмо з народу скинемо
І Матір знімемо з хреста . . .

22. липня 1944 року, знесилений довгою хворобою і глибоко пригнічений трагічною гибеллю свого єдиного сина — замордованого нацистами в Саксенгаузени великого українського поета й героя національно-визвольної боротьби **О. Ольжича**, О. Олесь помер у Празі, так і не побачивши перед смертю улюбленої Батьківщини. В пам'яті Української Нації він навіки лишить найвидатнішим представником своєї літературної школи (і чи не цілого свого літературного покоління), більш того — власне кажучи, єдиним із тієї мало не впродовж цілого двадцятиріччя провідної, а стосовно до українських національно-політичних настроїв дев'ятсотих і дев'ятсот десятих років дуже впливової школи „поетів-модерністів“, який і насьогодні не перейшов до архіву історії, але користується — на еміграції, зрозуміла річ, бо в підсоветській Україні навіть його ім'я давно вже заборонено — з широкою відомості, симпатії та пієтизму в цілому національно-свідомому українському загалі. А це значить, що коли, по скиненні большевицького терористичного режиму та московсько-советської окупації, вільне українське слово відновиться в Українській Самостійній Соборній Державі, то безперечно відновиться й масова — більш

того, всенародна — популярність Олесевої поезії, відродиться ціла літературна й громадська постать О. Олесь, як чільного українського поета збройних національно-визвольних змагань 1917—1921 років. Репрезентована в найпершу чергу О. Олесем поетична школа „модерністів“ мала свої — і то не абиякі — хиби й недоліки, як суто літературного, так і політично-громадського характеру; проте вона фактично була чималий час справді чільною і панівною в розвитку української національної поезії, і саме О. Олесеви судилося не лише найвиразніше розробити й розгорнути певні позитивні мистецькі осяги тієї поетичної школи, але й надати їм далеко більшої національно-ідейної ваги, далеко поважнішого засадничого значення в історії українських національно-державницьких змагань, аніж це з первісних літературних засад українського „модернізму“ об'єктивно впливало б. Через це О. Олесь слушно лишається і вже напевне назавжди лишиться чільною літературною постаттю своєї доби.

В. Д е р ж а в и н

ЯКА КРАСА: ВІДРОДЖЕННЯ КРАЇНИ!

Яка краса: відродження країни!
Ще рік, ще день назад тут нісся плач рабів,
Мовчали десь святі під попелом руїни,
І журно дзвін старий по-мертвому гудів.
Коли звідкільсь взялася міць шалена,
Як буря все живе схопила, пройняла,
І ось, дивись — в руках замаяли знамена
І гімн звитяг співа невільна сторона.
Так спить орел — і враз, розкривши очі,
Побачить світ, красу і простір голубий,
І легко з скель спурхне і в небі заклекоче
Про вільний лет орлів, про ранок золотий.
Так море іноді всю ніч дримає
І нагло хвилями, як крилами заб'є,
І дивним жемчугом і барвами заграє,
І очі всесвіту до себе прикус.
Летить воно, хвилюється і лється,
В обіймах соняшних і сяє, і тремтить,
І щастям все життя йому в той мент здається,
І все в путі йому і годить, і щастить.
.
І де взялись ті хвилі сніжнобілі,
Хто дивно так навчив їх грати і шумить?
З яких ясних країн чайки ті прилетіли,
Що вміють ніжно так і плакати, і жалить?..
Чайки, чайки! Тоді не треба плачу,
Коли іде борня за волю, за життя,
Коли на хмарах я вже дивний відблиск бачу,
І сонця жданого блискуче вороття.

НАШ КРАЙ В НЕВОЛІ

Наш край в неволі і нарузі,
Великі святощі в смітті...
О, в тихих скаргах, в тихій тузі
Заплачте, струни золоті.

Приспійте на мить народні болі,
Людські серця заколишіть...
Дивіться — люд кона в неволі,
В ярмі залізному кричить.

Але послухайте! Погляньте!
Хто топче прапори святі?...
О, струни, грати перестаньте,
Порвіться, струни золоті!

РОЗБІГЛИСЬ МИ

Розбіглись ми по всіх світах усюди:
„Рятуйте нас! Рятуйте нас, о люди!
Як небо наших слів не чує,
То хай земля рятує“...

І розказали ми по селах і містах,
Як розпинають нас за правду на хрестах,
Які течуть у нас криваві ріки
І топлять наші зойки-крики...

Все розказали ми, всі вилили страждання,
І це була одна розпука і бланання:
„Рятуйте нас! Рятуйте нас
В смертельний час, в останній час!“

Нас слухали, кривились і зітхали,
І в відповідь нічого не казали...
І бігли ми на гори з голосінням
Та падали в сльозах перед камінням...

В МОЇЙ ДУШІ НЕ СХОДИТЬ СОНЦЕ

В моїй душі не сходить сонце
І не горять над нею дні...
В ній небо хмарами закрито
І всі погашено вогні...

У ній вовками муки виють,
Та стогнуть рани, як сичі.
По ній блукають тільки тіні
І тихо плачуть, ідучи...

Моя душа — моя країна —
В диму руїн, в кривавій млі,
Лежить вона з розбитим серцем,
З вінком терновим на чолі...

БОЮСЯ ДУМАТИ ...

Боюся думати ... Думки, як стріли,
Летять і ранять мозок мій ...
О, Боже мій! Немає сили!
Що там, у стороні моїй!

Чи глум, насильство, катування
І плач, і стогін, і ганьба,
Чи може з ворогом братання,
Обійми пана і раба ...

Що там у вас ... О, майте віру!
Народ до жертвенника йде
І на руках несе в офіру
Життя прекрасне, молоде.

Неситий Бог нап'ється крові
І розіллє вам океан
Краси і волі, і любови
Для ваших душ і ваших ран.

ПОДАЙТЕ ВІСТОНЬКУ

Подайте вістоньку крізь всякі перепони,
Чи в великодню ніч у вас дзвонили дзвони,
Чи усміхалися і очі, і уста,
Чи вірили в воскреслого Христа,
Подайте вістоньку крізь всякі перепони.

Подайте вістоньку — чи ще не всі в могилі
Мої брати і сестри милі,
Чи ще розірваний наш стяг
Живе в поранених серцях . . .
Подайте вістоньку — чи ще не всі в могилі.

ПРИБУВ З УКРАЇНИ

Прибув з України і все розказав,
І стрілами серце пройняв...
О горе, о горе, о горе!

Покинуть надію, що ранок приніс,
І взяв стільки сили... а крові, а сліз!...
О море, о море, о море...

Лишилось нас мало... і вже без надій
Ми підем в останній, нечуваний бій.
На жертви, на жертви, на жертви...

Хай будем розбиті ми ворогом злим,
Але не покинем боротися з ним
І мертві, і мертві, і мертві.

ХТОСЬ БЛИЗЬКИЙ

Хтось близький, близький приснився,
Хтось приходив уночі...
Хтось ридав і тихо бився
На моїм плечі.

Не згадаю слів тремтячих,
Хоч їх жар пече,
І в сльозах його гарячих
Все моє плече.

Хто ж ти, духу-брате рідний?
Може вік шукав
По світах мене ти, бідний,
І у сні спіткав.

КОЛИ Б МИ ПЛАКАТИ МОГЛИ...!

Коли б ми плакати могли,
Які б річки з очей незрячих,
Які б річки із сліз гарячих
По Україні потекли!
Коли б ми плакати могли...

Коли б ми вірити могли,
Які б ми витерпіли муки,
Яку б вагу взяли на руки,
Які б хрести ми понесли!
Коли б ми вірити могли...

Коли б ми гніватись могли,
Які б пожежі засвітили,
Які б кайдани ми розбили,
Якого б ката розп'яли,
Коли б ми гніватись могли...

СТРІЛЯЙТЕ, ВІШАЙТЕ, КАТУЙТЕ...

Стріляйте, вішайте, катуйте,
Пануйте в селах і містах,
Стократ з собою фєдеруйте
І розпинайте на хрестах, —

Зерно, посіяне в негоду,
Кривавим маком розцвіте, —
І прийде воля для народу,
І зійде сонце золоте.

ПОРВАЛИСЯ СТРУНИ

Порвалися струни на арфі...
І арфа сумує німа,
В других виклика вона сльози
І плаче сама.

Сміюся, жартую, співаю,
Не скаржусь на долю зовсім,
І б'ю по розірваних струнах
На серці моїм...

ТЕРНОВИЙ ВІНОК

I

На гноїщах Європи ми, як черви,
В'ємось, або без руху лежимо...
Натягнуті, як струни, наші нерви,
І люто б'є по них життя само.

Не відчуваємо уже ударів,
Не лічимо розбитих струн.
Однаково: з якої хмари
Стрілою кине в нас Перун.

Все дужче сивіє волосся
І гнугься голови сумні...
Так гнеться кинуте колосся
І губить зерна запашні.

Куди іти, і де й кого благати?!
Були ми скрізь, благали ми усіх...
Одні вмивали руки, як Пілати,
А другі кидали на сміх.

Молились ми, та з неба Бог великий
Дивився байдуже на нас...
І глузував ще більше ворог дикий
І кидав камені образ.

З орлів нестриманих, крилатих
Ставали ми пінгвінами без крил,
Серед хрестів, серед борців розп'ятих
Шукали місця для своїх могил.

Були ми всі безбарвні, рівні, сірі...
Усі однакові: безсили і смішні...
Ніхто не зважиться летіти в ірій
Крізь хмари чорні і страшні.

II

Але не всі поволі догнивали, —
Лишалася ще молодь вогняна,
Світили їй, так зблизька, ідеали,
І снилась їй країна чарівна.

Що їм були і хмари, й дні похмурі,
Ворожий гнів і дикий сміх...
Назустріч вітру, грому, бурі
Були відкриті груди їх.

І спіла думка їх, з життям зливались мрії —
Ввижалась перемога їм...
Співали дзвони їм то Юра, то Софії,
Гримів гармат майовий грім.

Старих покинули: „Не вірите — **вмирайте,**
Ми ж віримо, ми прагнем боротьби...
Моліться, плачте і благайте,
Нових панів відшукуйте, раби...

А ми ішли і знову йдем без... зброї:
В серцях її кують нам ковалі!
Не родяться, а творяться герої
В боях за волю рідної землі.

Ти нас веди, досвідчений вояче,
Ми віримо, ми коримось тобі...
Тепер не ми, а ворог наш заплаче
І прокляне останній бій“.

III

В маленьких людях — дух малий...
Вони малі — малого тільки й хочуть.
Ідуть дорогою, не збочуть,
Бояться ночі, навіть мли.

Літати, падати стократ
І знов шукать стежок в незнане —
В них ні бажань, ні сил не стане,
Вони родилися — для хат.

Сидить в тепленькому взимі,
У холодку дрімати вліті,
Сушить грушки, плекати квіти,
Ходить з ліхтариком в пітьмі.

На еміграції вони
Придбали дещо, слава Богу,
І, мабуть, стане на дорогу,
Як трісне „царство сатани“.

Але коли — ніхто не зна...
Листи не йдуть, чутки зблудились...
Казали щось, та помилились:
Сам, мабуть, ширить „Сатана“.

І так ідуть — пливуть літа...
В колодочки вже вбилися діти...
„Що ж, будем ждати і терпіти,
Нести, згинаючись, хреста“.

IV

В великих людях — вільний дух
До тіла людського прикутий...
Їх вабить крила розгорнути,
Їх кличуть простір, воля, рух.

Вони не заснуть і вночі!
Їх будить зойк і крик народний,
Вони то в небі, то в безодні,
Їм сниться слава і мечі.

Що стіни — мури? Розвалить!
Що скелі — гори їм?! Розперти!
Перемогти, або умерти, —
Однаково: прекрасна мить!

Життя для них — це боротьба,
Вони родилися для чину,
Розкуть закуту Україну,
Звільнити вічного раба!

Це — зміст життя їх, це мета,
Це — їм призначена дорога,
А там за нею — перемога,
Квітки і брама золота.

І йдуть вони, і безліч їх
Упало славно на дорозі,
Ні плач, ні ворога погрози
Не здержать радісний потік.

V

Ой, лийся, лийся, річко бурхлива,
Хоч напилася до схочу нива,
Не напилася води, а крові,
Аж страшно стало вже мужикові.

Кров'ю залита вже кожна хата,
Діти голосять над трупом тата,
Мати, як крейда, лежить зомліла...
Хіба ти, річко, цього хотіла?!

VI

Не спить Отаман . . . Думає думу,
Пильно він слухає нашепти шуму,
Шуму рожевого, хвилі розбитої,
Ниви червоною кров'ю политої . . .

„Стане!“ — сказав він, — „та не спочинемо,
Хвилі розбурхані далі ми кинемо,
Кинем на ворога, ката одвічного,
Втопимо лютого змія північного . . .“

І через скелі і мури поставлені
Литися стали струмочки скривавлені,
Стали надії квітами сходити,
Очі заплакані радісно зводити.

VII

Не спав і гад. Гадючий розум
І дні і ночі працював . . .
Він вдома правив роги козам,
За домом яструбом літав.

У саме серце цілив з лука,
Але стріла не долетить . . .
Аж ось повзе якась гадюка,
І змій з гадюкою сидить.

Готовий плян і всі деталі.
Все точно зважено на грам . . .
. . . Радіє змій в кремлівській залі,
. . . Повзе гадюка в Роттердам.

VIII

І приповзла, і Отамана
В обійми юдині взяла.
І не збагнув: чи в серці рана,
Чи це нектар вона влила.

Лежить, не знає він і досі,
Вино, а чи отруту п'є,
Хоч рідний хтось над ним голосить,
І побратим меча кує.

IX

Курява. Пісня: „... Сотня поляже,
Тисяча натомість стане до боротьби...
.....
.....

Йшли діди на муки, підуть і правнуки“.
.....

НЕ ТРЕБА СТРУН

Не треба струн! Меча мені гостри,
Заграй на кремені і криці,
Завий кайданами в'язниці,
Піснями волі одури.

Не треба струн. Хай струни сплять
І ждуть ясного дня обнови,
Коли святі пісні любови
В серця криваві полетять.

Але тепер, коли один вночі
Нахабний, лютий кат панує
І матір і дочку гвалтує, —
Хай струни сплять, живуть мечі.

ХАЙ ЛІТАЮТЬ ВІТРИ

Хай літають вітри, хай сміються громи,
Ми не звернем з своєї дороги,
Ми розіб'єм вітри молодими грудьми,
Грім заглушать пісні перемоги.

Тільки той досягає мети, хто іде,
Тільки той, хто горить, не згоряє;
Стелить килим для нього життя молоде,
Смерть вінок йому вічний сплітає.

Вище ж прапор ясний! Більше віри в борні,
Глибше сумніви, стогони й сльози:
Пролітає життя на крилатім коні,
Розкидає квітки по дорозі.

ІЗ СТАРИХ І МАЙБУТНІХ ВІКІВ...

Із старих і майбутніх віків
В нас впиваються стрілами очі:
Не продайте тернових вінків
На останку проклятої ночі!

Не змінуйте тернових вінків
На блискучі вінки паперові...
Збережіть для майбутніх віків
Їх з червоними квітами крові.

ОЙ, НЕ СІЙТЕСЬ, СНІГИ...

Ой, не сійтесь, сніги, ой, не сійтесь, **рясні**,
Не губіть ви останньої слави.
Гріє здалеку землю усмішка весни,
Пробиваються проліски й трави.

Не злякають вас нікого, холодні сніги,
А розтопить вас сонце блискуче,
І нечуваний сміх залуна навкруги,
Як втікати ви будете з кручі.

Ой, не сійтесь, сніги, ой, не сійтесь, **рясні**,
Згиньте в темній безодні навіки!
Хоч і пізно, то все ж діждемося весни, —
Свята воді і світла, і втіхи.

ПОНАД РУЇНАМИ

Понад руїнами шумить журливо гай...
Ой не шуми, мій темний гаю!
Невтішних сліз з очей не викликай,
Ой не розбурхуй суму-жалю...

Ой не шуми журливо, темний гаю мій!
Сховай в собі всю глиб розпачу...
В душі моїй сіріють теж руїни мрій,
А я дивлюся і не плачу.

А ВЖЕ КРАСНЕ СОНЕЧКО

А вже красне сонечко
Припекло, припекло,
Ясно-щире золото
Розлило, розлило.

На вулиці струмені
Воркотять, воркотять,
Журавлі курликають
Та летять, та летять.

Засиніли проліски
У ліску, у ліску,
Скоро буде землянка
Вся в вінку, вся в вінку.

Ой, сонечку-батечку,
Догоди, догоди,
А ти, земле-матінко,
Уроди, уроди.

НЕХАЙ СНІГИ ЛЕЖАТЬ, ЯК КИЛИМ

Нехай сніги лежать, як килим,
Нехай хоч цілий вік метуть!
Дарма: мені над снігом білим
Квітки очей твоїх цвітуть.

Нехай мороз всю ніч шаліє
І тоне в темряві земля —
Мене здаля, як сонце гріє,
Усмішка соняшна твоя.

Нехай зима мій волос вкрила, —
У серці квітень розцвіта!
І знов назад, рознявши крила,
Мої вертаються літа.

ЧИ ЗГАДУЄШ?

Чи згадуєш? Хоч згадуєш? Хоч снюсь?
Чи в думоньках літа вертаєш,
Степи і ниви розстеляєш
І тихо молишся комусь?...

Чи йдеш за коворот у сні
В житах волошки сині рвати...
Мене увечорі стрічати
В степу на спіненім коні?...

Пригадую... Слова мої
Тебе то сонцем обливали,
То душу смутком розривали,
То чарували солов'ї.

А потім... Муки і кайдани,
Змагання, сльози, скарги, гнів,
Руїни мрій, безодні-рани,
І чорні ночі серед днів.

ЛЮБЛЮ

Люблю! Як в перший раз люблю,
Хоч це любов моя остання...
Але вона, як день в маю,
Як пташки перше щебетання.
Люблю!

Люблю для сліз, для мук, жалю...
Але, коли б, коли б ти знала,
Як квітне серце, як люблю,
Ти б на устах моїх сказала:
„Люблю“...

В СРІБЛЯСТІМ МОРІ

В сріблястім морі сад втонув, —
Скрізь сяєво зелене,
Навколо трави і квітки,
І мила біля мене.

В сріблястім морі мліє сад,
Захоплений красою,
Круг мене квіти, і в мені,
І ти, моя, зо мною.

ЧОМУ Я БАРВІНКОМ В ГАЮ НЕ СТЕЛЮСЬ

Чому я барвінком в гаю не стелюсь,
Де ніжки твої ластівками літають,
Де руки-лілеї назустріч комусь
Квітки лісові простягають.

Чому не літаю я вітром в гаю,
Де ввечорі сяєш ти, зоре?
Схопив би на крила я пташку свою,
Одніс би за гори, за море.

МЕНІ БУЛО ТАК ДИВНО

Мені було так дивно тепло з вами,
Я вам про це ніколи не казав...
Хіба б я висловив словами
Все те, що серцем відчував?

В ті дні я мав смертельну рану
І сам від себе утікав,
В нічній пільмі серед туману —
Як звір шукав я ліків-трав.

І, не знайшовши, біг із ночі
З звірячим ревом, біг туди,
Де розливали ваші очі
Струмки цілючої води.

Душа неначе оживала,
І я дививсь і прислухавсь,
Як знову в серці арфа грала,
Як дух на крилах піднімався.

Мені було так дивно тепло з вами,
Я вам про це ніколи не казав...
Хіба б я висловив словами
Все те, що серцем відчував?

ЛЮБОВ

О не дивуйсь, що ніч така блакитна...
Що вийдеш ти, то знала ніч оця,
І через те вона така привітна,
Ясна і ніжна без кінця...

О не дивуйсь, що пахощі навколо,
Що, мов зомлілі, дивляться квітки,
Ця ніч твоє квітчає ними чоло
І з них тобі плете вінки.

О не дивуйсь, що стільки зір на небі,
Що ночі так прозора срібна мла, —
Ця ніч ясна вбиралася для тебе,
Для тебе й срібло розлила.

І тільки ти в кімнату підеш з ганку,
Погасне світло й журно стане скрізь,
І хмарна ніч проплаче аж до ранку
Рясним дощем невтішних сліз...

ТИ НЕ ПРИЙШЛА

Ти не прийшла в вечірній час...
Без тебе день вмирав сьогодні,
Без тебе захід смутно гас
І сонце сходило в безодні...
Ти не прийшла в вечірній час.

Тебе, здавалось, ждало море,
І не згасали скелі гір,
І все дивилися в простори...
І довго їх останній зір
Шукав тебе і гас на морі.

Ти не прийшла в вечірній час...
Самотньо сонце попрощалось,
І сумно, сумно день погас...
Когось мов серце не дождалось,
Хтось не прийшов в вечірній час.

ТИ ВСЕ ЛЮБИШ ЙОГО

Ти все любиш його безнадійно,
Моє щастя і сестро моя . . .
О, для мене ти рідна подвійно,
Бо люблю безнадійно і я.

Будем разом ридати по мрії,
Ти по ньому, а я по тобі,
Поки серце в вогні спопеліє,
Поки очі погаснуть в журбі.

ТИ БІЛЯ МОРЯ...

Ти біля моря... Хотів би стати
Південним вітром, щоб там літати,
Схиляти трави тобі під ноги,
Встеляти цвітом твої дороги.

Коли ти підеш вранці купатись
І, як русалка, будеш гойдатись
На сніж хвилях, моє кохання,
Я стерегтиму твоє убрання.

Над ним я стану темною тінню,
Не дам торкнутись навіть промінню,
А пил з убрання крилами здую,
І все обвію, все обцілую.

... Хотів би вітром південним стати,
Щоб під вікном твоїм вічно ридати...

ЦІЛЮЮ ВАС

Цілую вас в прекрасну вашу руку...
І може вже в останній раз:
Цей день приносить нам розлуку...
Ах, пані, що на віях в вас?...

На віях сльози... Годі, годі, пані,
Мені так радісно в цю мить...
Туди, де образи кохані,
Душа окрилена летить...

Летить окрилена! Покиньте, пані!
Цей смуток ваш і сльози ці,
Як чайки дві на океані,
Як шлюбний перстень на руці.

НІ, ДУШУ МУЧИТИ СВОЮ

Ні, душу мучити своєю
Я більше вже не можу...
Тепер я іншу вже люблю,
На тебе... схожу.

О, легко як мені іти
З своєю молодою!
Вернулась молодість! І ти...
Стоїш живою.

Від слів її щасливий я,
А серце, як шалене...
Немов рука... рука твоя
На серці в мене.

Ні, душу мучити своєю
Я більше вже не можу...
Тепер я іншу вже люблю,
На тебе схожу.

ЗАБУДУ ВСЕ

Забуду все. Лишу твої уста . . .
Вони, як перший цвіт кохання,
Як хмарка ніжно-золота
В журливий час смеркання.

Усмішка їх миліша снів,
Що сняться раз єдиний,
Про них, про них мій буде спів
Останній, лебединий.

ПРОЩАЙ, УЛЮБЛЕНА

Прощай, улюблена, прощай!
Я не кажу цього з журбою,
Лишився б я навсе з тобою,
Але в вогні мій рідний край.

Народ прокинувся. Скрізь повстання,
Нові народні ватаги ...
Це боротьба уже остання,
Це вже останні ланцюги.

І швидко воленька ... Кохана,
О зрозумій мене в цей час:
Хай і моя палає рана,
Коли мій край ще не погас.

І тишу цю, милішу раю,
І казку цю — любов твою —
За грім і бурю в ріднім краю
Я без вагання віддаю.

АЙСТРИ

Опівночі айстри в саду розцвіли ...
Умилась росою, вінки одягли,
І стали рожевого ранку чекать,
Та в райдугу барвів життя убірають ...

І марили айстри в розкішнім півсні
Про трави шовкові, про соняшні дні, —
І в мріях ввижалась їм казка ясна,
Де квіти не вянуть, де вічна весна ...

Так марили айстри в саду восени,
Так марили айстри і ждали весни ...
А ранок стрічав їх холодним дощем,
І плакав десь вітер в саду за кущем ...

І вгледіли айстри, що вколо — тюрма ...
І вгледіли айстри, що жити дарма, —
Схилились і вмерли ... І тут, як на сміх,
Засяло сонце над трупами їх ...

ЛЕБІДЬ

На болоті спала зграя лебедина.
Вічна ніч чорніла і стояв туман . . .
Спало все навколо, тільки білий лебідь
Тихо-тихо сходив кров'ю власних ран.

І співав він пісню, пісню лебедину,
Про озера сині, про красу степів,
Про велике сонце, про вітри і хмари . . .
І далеко нісся лебединний спів.

Кликав він проснутись, розгорнути крила,
Полетіти небом в золоті краї . . .
Тихо-мирно спала зграя лебедина,
І даремно лебідь звав, будив її.

І коли він вгледів, що брати не чують,
Що навік до себе прикував їх став, —
Закричав від муки, вдарився об камінь,
Зранив собі груди, крила поламав . . .

Чорна ніч чорніла, не світало вранці,
Ввечорі далекий захід не палав . . .
Тихо зграя спала, тихо плакав лебідь,
Тихо кров'ю сходив, тихо умирав . . .

Аж колись уранці зашуміли хвилі,
І громи заграли в сурми голосні,
Вирвалося сонце, осліпило очі,
Роздало навколо обрії ясні.

Стрепенулась згряя, закричала біла:
„Тут гниле повітря, тут вода гнила!
А над нами сонце, небо, простір, воля“...
І ганебно спати більше не змогла.

Зашуміла згряя піною на хвилях,
Зашуміла вітром... Ще раз і — прощай!...
І летіла легко, наче біла хмара,
І кидала з неба про щасливий край.

.

Тихо, тихо сходив білий лебідь кров'ю,
То, здавивши рани, крила рознімав...
І в знесилі бився... Зграє лебедина!
Чи хтонебудь в небі лебедя згадав?

ВІН ЖИВ ОДИН

Він жив один в своїй пустелі,
В краю думок і мрій своїх,
На одну мить злинав на скелі,
І знов для неба кидав їх.

„Самотній він!“ — юрба казала,
„Як жаль його...“ і далі йшла,
І в повній щирості бажала
Зробить посмітюху з орла.

МИ НЕ ПІДЕМ З КРИВАВОГО БОЮ!

**Ми не підем з кривавого бою!
Наші друзі по тюрмах гниють,
Наші друзі в Сибірі конають, —
Ми назад їм проложимо путь.**

**Ми не кинем боротись за волю:
Наші браття упали в борні,
Їхня кров ще гаряча на ранах,
Їхні рани горять ще в огні.**

**Ми не зложимо зброї своєї...
Дужі в нас і бажання, і гнів,
Ми здобудемо землю і волю,
І загоємо рани віків.**

НАРОДЕ-СТРАДНИКУ

Народе-Страднику, навчи і нас в вигнанні
Любити свій Єрусалим...
Навчи в солодкому стражданні
Пройняти серце ним.

Щоб на чужині, над річками,
Поклавши кобзи жалібні,
Ми тихо сходили сльозами
В жалі по рідній стороні.

Народе-Страднику, навчи і нас в вигнанні
Любити свій Єрусалим...
Навчи в солодкому стражданні
Пройняти серце ним.

НІ, ЗАБУТТЯ НЕ ДАСТЬ МЕНІ Й САМА ПРИРОДА

Ні, забуття не дасть мені й сама природа . . .
Нехай вона і дивна, й молода,
Але її краса і врода
Твою красу і вроду нагада.

До моря б я побіг, де лащуть берег хвилі,
Але мені згадаються в той час
Твої і ласки, й руки білі,
Що на плечах моїх були нераз.

Я втік би в темний гай, щоб слухать, як шепоче
До листку лист і до квіток трава,
Але й шептала ти в зимові ночі
Мені колись шовковії слова.

Я б думкою спинивсь в другім небеснім світі,
Куди і сяйво зір не доліта,
Але і там же власне сонце світить
І знов воно про тебе нагада . . .

КРИЧИ, ПАЯЦЕ...

„Кричи, паяце, смійсь, байдужий,
Розваги, жарту, сміху дай!“...
... „Співай нам, грай, поете дужий,
Колишнє піснею згадай!“...

Кричить паяц, свистить, стрибає,
Пташками дзвоники знялись...
... Горить поет, на арфі грає,
А струни кров'ю налились...

... Пішли вдоволені бенкетом.
Погасли люстра золоті.
В пільмі паяц обнявсь з поетом,
Стоять і плачуть в самоті.

МУСИТЬ БУТЬ!

Мусить бути! — Скажи — і стане,
Захотіти — досягти!
Духа в льоті до мети
Не затримають кайдани.

Підеш ти — і ляжуть гори,
І розстеляться яри,
І тебе самі вітри
Понесуть в ясні простори.

Ти самотній? Завжди? Всюди?
Викинь сміло прапор свій!
У пустелі життєвій
Без мети блукають люди.

Вдар не в дзвін, а в серце дуже,
Зважся жити або не жити,
І каміння закричить
І запаляться байдужі.

Встань, піди — і ляжуть гори,
І розстеляться яри,
І тебе самі вітри
Понесуть в ясні простори.

ПРО СВІТ ВИ МАРИЛИ ...

Про світ ви марили, і ось світає...
Дивіться: хмари вже в огні...
Чому ж так мало вас стрічає
Схід сонця в рідній стороні?

Схід сонця жданого! Світає!
Наш дивний ранок, день іде!
Хіба сліпі ви: сонце грає,
Життя шумує молоде!

Як сніг, тумани ночі тануть,
В квітках палає небосхил...
Як ви не встанете, то встануть
Мерці великі із могил!

ПІСНЯ

Живи, Україно, живи для краси,
Для сили, для правди, для волі!...
Шуми, Україно, як рідні ліси,
Як вітер в широкому полі.

До суду тебе не скують ланцюги,
І руки не скрутять ворожі:
Стоять твої вірні сини навкруги
З шаблями в руках насторожі.

Стоять, присягають тобі на шаблях
І жити, і вмерти з тобою,
Та прапори рідні в кривавих боях
Ніколи не вкрити ганьбою.

ЯК ЖИТИ ХОЧЕТЬСЯ...

Як жити хочеться! Несказано, безмірно...
Не надивився я ні на зелену землю,
Ні на далекі сині небеса.

Я не наслухався ні шуму рік широких,
Ні шелесту лісів дрімучих, темних,
Ні голосу пташок, що вихваляють світ.

Я все життя горів на вогнищі людському,
Я все життя неначе був розп'ятий
За злочин чийсь на вічному хресті...

Я все життя збірився тільки жити,
Дивитись, слухати і пити
Нектар із келеха краси...

МІЙ ТРУП СПАЛІТЬ

Мій труп спалить і киньте попіл бурі,
Моїй сестрі, улюбленій моїй . . .
Нехай вітри, як демони похмури,
Його підхоплять в танець свій.

Нехай несуть його через тумани,
Туди, де мури не стоять,
Де груди рвуть могутні океани
І небу помстою гримлять.

Нехай мій попіл волею уп'ється,
Остудить свій і жаль, і гнів,
І знов назад з вітрами пронесеться
Туди, де я колись горів.

З М І С Т

	Ст.
Співець шляхетних почуттів	5
Яка краса: відродження країни!	15
Наш край в неволі	16
Розбіглись ми по всіх світах	17
В моїй душі не сходить сонце	18
Боюся думати	19
Подайте вистоньку	20
Прибув з України і все розказав	21
Хтось близький, близький приснився	22
Коли б ми плакати могли	23
Стріляйте, вішайте, катуйте	24
Порвалися струни на арфі	24
Терновий вінок	25
Не треба струн	31
Хай літають вітри	32
Із старих і майбутніх віків	33
Ой, не сійтесь, сніги	34
Понад руїнами	35
А вже красне сонечко	36
Нехай сніги лежать, як килим	37
Чи згадуєш?	38
Люблю	39
В сріблястім морі	40
Чому я барвінком в гаю не стелюсь	41
Мені було так дивно	42
Любов	43
Ти не прийшла	44
Ти все любиш його безнадійно	45
Ти біля моря	46
Цілую вас	47
Ні, душу мучити свою	48
Забуду все	49
Прощай, улюблена	50
Айстри	51
Лебідь	52
Він жив один в своїй пустелі	54
Ми не підєм з кривавого бою!	55
Народе-Страднику	56
Ні, забуття не дасть мені й сама природа	57
Кричи, паяце	58
Мусить бути!	59
Про світ ви марили	60
Пісня	61
Як жити хочеться	62
Мій труп спалить	63

